

ומתוקים מדבש

סוגיות בהלכה מתוך עניינים שבפרשת השבוע מבוארים ומורחבים בלשון לימודים השווה לכל נפש
נכתב ע"י הרב זאב יהודה סטארק שליט"א רב קהילת "שמחת התורה" - ביתר עילית

פרשת ויקרא - גליון מס' 23

בגליון זה נביא עוד פסקי הלכה מענייני הפסח, עניינים הנוגעים להנהגות וחומרות בקהילות ישראל לשבטיהם.

א) דין אכילת קטניות. ב) חומרות והנהגות מיוחדות בפסח.

ומכל מקום כל הפיצוחים למיניהם - יש מקום להיזהר בהם, משום שיש מהם שעוברים כל השנה קלייה בתנור עם מלח וקמח. ויעשה שאלת חכם.

סוגים שונים של קטניות - אבטיח, שעועית ירוקה, גרעיני דלעת ואבטיח

ענין בספר הליכות שלמה (פסח דף פה) שכתב שמותר לאדם לאכול בפסח אבטיח עם גרעיניו כדרך שאוכלו כל ימות השנה, ואין לחוש בזה משום קטניות, הואיל ועיקר האכילה הוא האבטיח, שמסתבר שכל שאין אכילתו נחשבת בפני עצמה אלא כך דרך אכילת הפרי שאוכל עמו גם הגרעינים, אין זה חשיב אכילת קטניות. ושעועית ירוקה שנאכלים השרביטין עם הגרעינים הרכים שבפנים, הו"ל ספק קטניות. עיי"ש.

וענין בספר חוט שני (פסח דף קסא) שכתב שגרעינים לבנים הגדלים בתוך דלעת, נראה שאם משתמש בהם עם פרי הדלעת, כגון שאוכל הגרעינים כמות שהם, ואינו מטפל ומתעסק בגרעינים לייבשם כדי לאוכלם, אין זה נחשבים אלא כפרי הדלעת עצמה, ואין בהם חומרת קטניות בפסח. ואם מתעסק בגרעינים להכינם לאכילה, כגון שמיבשם וכדומה, הרי הם נחשבים בפני עצמם ולא כהפרי, ודינם כקטניות שהמנהג לא לאוכלם בפסח. וכן הדין בגרעיני אבטיח. עיי"ש, וצ"ע, כי כאשר הם גדלים, גדלים עם בשר מסביבם, וענין לעיל שבאופן זה אינו נכלל בכלל קטניות, כי א"א להחליפם שוב בגרעיני חטה וכו'.

בוטנים (חמאת בוטנים), תפוח אדמה (קמח תפוז"), ויסוד גדול בעניין הקטניות ענין לעיל במה שהסברנו שיש שני טעמים עיקריים שלא לאכול קטניות. א) משום שלפעמים יש תבואה מעורבת במיני קטניות, וא"א לברור אותם יפה ואתי ליד חמין כשיאפס או יבשלם. ב) כיון שכמה פעמים טוחנים אורז ושאר מיני קטניות לקמח, ואף אופים מהם לחם, ואיכא עמי הארץ טובא שלא יבחינו בין קמח זה לקמח של מיני דגן, ובין פת לפת של מיני דגן, ואתי לאיקולי גם בפת וקמח של מיני דגן.

ולפי"ז היה צ"ל שכל דבר שעושים ממנו קמח, או שמתערבים ביניהם מיני חיטים ושעורים - יהיו נכללים בכלל איסור קטניות. אמנם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות משה או"ח חלק ג סימן סו) כתב שא"כ היינו צריכים לאסור תפוחי אדמה, שאין לך דבר העושים ממנו קמח - כתפוחי אדמה, ולא ראינו ולא שמענו לאסור אותם. אלא מוכרחים לומר שלא הנחינו לאסור כל דבר שיכולים לעשות מהם קמח וכדומה, אלא שהנהיגו לא לאכול מינים מסוימים שהיו מצויים אז מפני שני החששות הנ"ל, אבל מה שלא היו מצויים אז לא נאסרו, ולכן כל מיני קטניות חדשים יהיו מותרים כיון שלא היו בתוך התקנה, ולכן נוקט שאין בעיה באכילת בוטנים. עיי"ש.

וענין בספר קובץ הלכות (פסח דף ק) שכתב שהיה הג"ר שמואל קמנצקי שליט"א אצל הגר"מ פיינשטיין זצ"ל כשנשאלה שאלה זו (אם מותר לאכול בוטנים), והגר"מ זצ"ל צחק על השאלה ותמה, למה יחא זה נכלל באיסור קטניות?! אך אפ"ה לא רצה להתיר למי שכבר נהג איסור. עיי"ש.

וענין בספר מקראי קודש (חלק ב סימן ס) שכתב להקל בשמן בוטנים, ונוטה להחמיר בבוטנים עצמם. עיי"ש.

ובספר הליכות שלמה (פסח דף פט) כתב שאף בתפוחי אדמה היה מקום להחמיר, שהרי גם הם קטניות - וכמש"ל החיי אדם (נשמא אדם הלכות פסח שאלה כ), אולם לא נתקבל דבר זה כלל, דכיון שהם גדולים ולא מיוחלים בחטים לא נתנו עליהם דין קטניות, ואפילו גרעיני בוטנים נמי ס"ס גדולים הם יותר מגרגרי חטה, ולכן יש מי שמתיר שמן בוטנים וכו', מיהו קמח תפוז"א אולי יש מקום לומר שיש בזה משום סרך קטניות, וכן עוגות שאופין מקמח מצה גופי, דמיוחלים לאדם בעוגות הנאפות מקמח של חמץ, נראה ג"כ שיש לדון בהן כן (עיי"ש בפסחים דף מ: שאמרו גבי 'מימחי קדירה בחטיס' - איכא דשרי כי האי מילתא בדוכתא דשכיחי עבדי, ופירש"י, שיש שבמקום שמדוללים בדבר איסור - יש להחמיר). ואפילו שדברים אלו של הגרש"א זצ"ל נכתבו בדרך לימודו, וכן גם הידר לעצמו, אך לא בתורת הלכה. ומ"מ בכללות איסור זה היה משיב לשואלים שיש בו חילוקי מנהגים ונהגה נהרא ופשוטה. והתבטא פעם אודות האופן עוגות הדומות במראהן ממש לעוגות חמץ, היתכן שבדבר זה שעשו קדמונינו משמרת למשמרת, והרחיקו לאסור כל מה שיש לחוש שדומה קמחו לקמח חמץ, נתחכם אנו ונגיש על השלחן דברי מאפה הדומים בעיני הבריות לחמץ גמור?! עיי"ש.

שמן העשוי מקטניות - אכילה, הדלקה, הנאה

ענין בשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן קכג - וכן מבואר במוחשט סימן ג) שאע"פ שהרמ"א (סימן תנג סעיף א בשם התרומות הדשו) כתב בדשמינים הנעשים מקטניות מותר להדליק בהם, דמשמע דאיסור לאכול מהם, הא זה רק כשנפל עליהם מים או שלא בירור יפה לפני פסח, אבל היכא דבירור יפה לפני פסח ובפרט בבוטנים שיש להם קליפה חזקה, שאין חשש שיפול עליהם, מותר להשתמש בשמן שלהם. עיי"ש.

אמנם רוב הפוסקים אין סוברים כן (וכפשוט דברי הרמ"א - שרק להדלקה מותר וה"ה לכל הנאה - פוסקים) ולא חילקו בין השמן להאוכל שבו. ולפיכך השמינים שמותרים באכילה הם: שמן זית, שמן אגוזים, ושמן דקלים (עיי"ש במג"א ס"ק ב ובדגול מרובה שם). ובכלל שיהיה עליהם השגחה שנעשו בכלים הכשרים לפסח, ושלא נתערב בהם חמץ, ופשוט.

שמן כותנה (קאטענסיד-אוי"ל)

ענין בשו"ת גבורות אליהו (להגר"א העניקין זצ"ל - או"ח סימן קמא ס"ק ז) ובמקראי קודש (להגר"צ פ' פרק זצ"ל - חלק ב סימן ס, וכן הביא שם שזה היה דעתו של הגר"ח מבריסק זצ"ל להתיר) וספר קובץ

תוקף מנהג האשכנזים שלא לאכול קטניות והדין בזה בשעת הדחק

ענין ברמ"א (סימן תנג סעיף א) שכתב שהמנהג לאסור קטניות ואין לשנות. עיי"ש. וענין בכלבו (הלכות חמץ ומצה דף ז) שכתב שרבונו פרץ כתב כי מימי רבותינו הקדמונים נהגו איסור בכל מיני קטניות, ולא מחמת חימוץ אלא מטעם גזירה, דכיון דקטנית מעשה קדירה היא ודגן נמי מעשה קדירה הוא כדרייסא, אתי לאחלופי בדגן. וגם מידי דמדגן הוא. וגם יש מקומות שרגילין לעשות מהן פת חמץ' מיני דגן, ולכן אתי לאחלופי. ומנהג גמור הוא להזהר בכל מיני קטניות (הקרא ליג"ס) כגון אורז ודוחן ופולים ועדשים וזרעונים ודומיהן וגם חרדל נכון הדבר לאסור משום דהוי מידי דמדגן. ואע"ג דתלמודא שרי אפילו אורז, שמה היינו דוקא בימיהם שהיו כולם בני תורה ובקיאין בהלכות איסור והיתר, אבל עכשיו שאין בני תורה גזרו דלמא אתי לאחלופי, וכן עמא דבר. עיי"ש. וכן איתא בהגהות סמ"ק (רבנו פרץ סימן רכב). וענין במשנ"ב (שם ס"ק ו) שכתב עוד דלפעמים תבואה מעורבת במיני קטניות ואי אפשר לברר יפה ואתי ליד חמין. עיי"ש.

ובחי אדם (כלל קכו סעיף א) כתב, וכיון שאבותינו נהגו כך, אסור לנו לשנות משום אל תטוש תורת אמן, וכן בכל מנהגי ישראל שנהגו באיזה דבר אע"פ שלא עשו דבר זה לתקנה, אלא שנהגו כך מעצמם, איכא איסור לאו מדברי נביאים כמו שכתוב אל תטוש וכו', אבל דבר שתיקנו חז"ל או אפילו הגאונים שבזמננו לעשות סייג וגדר לתורה אזי אסור לשנות בלאו דאורייתא דכתבי לא תסור, אע"פ שאין זה אלא איסור דרבנן, לענין ספק כך תיקנו חז"ל שאע"פ שאסור מדאורייתא לעבור עליו מ"מ יהיה ספיקו לקולא. עיי"ש.

ובשערי תשובה (בריש הסימן - בשם הלקוטי מהרי"ל) כתב שהאוכל קטניות בפסח עובר בלאו דלא תסור, וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה בידי שמים. עיי"ש.

ומ"מ בשעת הדחק שאין לאדם מה לאכול רק קטניות, וכן בשנת בצורת, התירו חכמי הדור לפעמים (משנ"ב שם ס"ק ז - ושער הציון שם) והטעם הוא - דאדעתא דהכי לא נהגו. עיי"ש.

מנהג עדות המזרח בקטניות ובאורז ואם רשאים להחמיר

ענין בבית יוסף (בריש הסימן) שכתב על חומרת קטניות: 'ולית דחש לדברים הללו זולת האשכנזים'. עיי"ש. ובשו"ע (סימן תנג סעיף א) איתא שאלו דברים שיוצאים בהם ידי חובת מצה: בחטים ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ובשיפון, אבל לא באורז ושאר מיני קטניות, וגם אינם באים לידי חימוץ, ומותר לעשות מהם תבשיל. עיי"ש. ובכף החיים (שם ס"ק ז) כתב שהפרי חדש והחיד"א כתבו שבני ספרד לא נהגו במניעת הקטניות, אמנם באורז נהגו בעיה"ק ירושלים מרבית הית"ח ויראי ד' שלא לאוכלו בפסח, משום דהוה עובדא שבידרו האורז כמה פעמים ושוב אחר שבישלוהו נמצאת חטה, ולכן נמנעו מלאכלו, אבל אין מוחין ביד האוכלים, ובפרט כי בעיה"ק הוא מזון העניים והתינוקות. ובספר פקודת אלעזר כתב דעכשיו נוהגים גם הספרדים בירושלים לאסור הקטניות בפסח. יע"ש. אמנם עתה בזה"ל נתרבו האוכלים יותר ויותר ממה שהיו מקדם קהלות מרובות, וכל אחד ואחד מחזיק במנהגו. יש אוכלין קטניות בפסח ויש שאין אוכלין, ואין בזה משום לא התגודדו, כיון דכל אחד קהלה בפני עצמה. עיי"ש. ובשד"י חמד (חמץ ומצה סימן ו ד"ה וכיוצא) הביא מהגר"ח פלאגי"ש שהעיד בשם הרב הרב פשוט באתריה דרב שאין אוכלין אורז בפסח. עיי"ש. וענין בשו"ת אור לציון (חלק ג דף קה) שכתב דמנהג בני ספרד להקל באכילת קטניות בפסח, אלא שהיו יחידים שהחמירו לעצמם חומרות פרטיות, יש שנהגו להמנע מאכילת אורז, ויש שנמנעו משאר מינים, ואולם בן ספרד אף אם הוא ואבותיו נהגו להחמיר באכילת אורז או בכל הקטניות יכול הוא לעשות התרה ולהקל בזה, ואף בן ספרד שבא במקום שלא אכלו אורז רשאי כאן להתיר מנהגו. עיי"ש.

וענין בשו"ת שבת הלוי (חלק ו סימן נט) שכתב שספרדים שרוצים לקבל ע"ע חומרת האשכנזים, באכילת קטניות, אי אפשר למחות בהם, והוא על פי מה שכתב החיד"א (מערכת ספרים אות ט-כ), וברכי יוסף או"ח סימן כה, דכשהוא לחומרא יש לספרדים לחשוש לאשכנזים, ואע"פ שיש חולקים על כלל זה, מ"מ קשה למחות, שהיא בשב ואל תעשה (ויש גם עדות ספרדים שנהגו כבר חומרא בחלק מהקטניות - ענין לעיל). עיי"ש.

גדר ומהות "קטניות"

ענין ברמב"ם (הלכות כלאים פרק א הלכה ח) שכתב שהקטניות הן כל זרעים הנאכלים לאדם, חוץ מן התבואה. כגון הפול והאפונים והעדשים והדוחן והאורז והשומשמן והפרגין והספיר וכיוצא בהן. עיי"ש. וענין בספר דרך אמונה (שם פרק ג ס"ק לט) שכתב שכל הצמחים שהזרע נאכל - הוא בכלל קטניות. עיי"ש. וכן איתא בספר שנות אליהו (פאה פרק א משנה ד). עיי"ש.

וענין בספר סידור פסח כהלכתו (פרק טז הלכה ג) שכתב שכל גרעיני זרע שזורעים אותם למעט חטים כמות, והזרע נאכל ולא נוסח עליו בשר (למעט ענבינות ומלפפונים שנוסף על הזרעים בשר) הרי הוא בכלל קטניות, והגדל על העץ אינו בכלל קטניות. עיי"ש.

ונכללים בזה תירס (כולל קמח תירס - שקואים קורנפלו - וכן פופקורן שהם גרעיני תירס) שזמשמין, חומוס, פריג, ורדלי, וסויה וכדומה.

אגוזים, שקדים, תה וקפה

אגוזים ושקדים וכל פרי העץ, וכן תה וקפה, מותרים באכילה. (ענין שערי תשובה ריש סימן תנג). (והיום על אף שעושים עוגיות וכדי מדברים אלו, אמנם אין הרגילות לעשות מהם פת, ואין לנו להוסיף על התקנה).

הלכות (להג"ר שמואל קמנצקי שליט"א – פסח דף קא) שכתבו ששמן שנעשה מגרעיני צמר גפן (שמן כותנה) – קאטענסיד-אוי"ל) אין בו משום קטניות. עיי"ש. ודעת רוב האחרונים להיתיר. אמנם עיני בספר **הליכות שלמה** (פסח דף פט) שכתב שהמנהג להחמיר ולא להשתמש בשמן כותנה בפסח כדון שאר קטניות עיי"ש. (אמנם עיני בספר ירושלמי במערידה פסח דף כח – לתלמידו הג"ר אביגדור בנצנצל שליט"א שהביא בשם הגרש"א זצ"ל ששמן כותנה אינם קטניות, וצ"ע.) וכן עיני **בקובץ תשובות** (להגר"ש זצ"ל חלק ג סימן פא אות ה) שג"כ כתב לאסור, ושכן הוא מנהג ירושלים. עיי"ש. ודעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בספר **סידור פסח כהלכתו** (דף שמו) מובא שהיתיר. עיי"ש. אמנם עיני בספר **שמענתא דמשה** שמוכא שר' משה זצ"ל – לעצמו – החמיר. עיי"ש. ובספר **ארוחת רבינו** (חלק ד דף קסו) איתא שהסתייפולר זצ"ל אמר שמהוראת החזו"א זצ"ל בשביעית (ששמן כותנה הוא קטניות) אין ראייה לשיטתו לגבי הלכות פסח. שבפסח תלוי במנהג, וצריכים לדעת המנהג. ואמר לפרסם שלענין שביעית החזו"א זצ"ל סבר שכותנה הוי קטניות. עיי"ש.

ובחו"ל הרבה מקילים בזה, משא"כ בא"י רוב הציבור נהגין להחמיר.

בן חו"ל שמועיל לא"י

ועיני בספר **שמחת המועדים** (דף שמו) שכתב שיש שרוצים לטעון שכן חו"ל שבא לגור בארץ ומקבל ע"ע דיני בן א"י, צריך להקפיד גם לגבי הדין הזה – שבארץ מחמירין בשמן כותנה וכדומה, כדון חומרי המקום שמגיע לשם. אבל אמר הג"ר שלמה זלמן אולמן זצ"ל (אב"ד בקרית ספר – וכן שמעתי בשם הגאון רבי יצחק ברוקביץ שליט"א – ראש הישיבה ידישבת אש התורה ורב ומו"ץ בסנהדרית המרחבית) שהיה שותף עם מקילים בזה, וכן לא כל ההכשרים מקפידים גם כאן בארץ, יכולים להמשיך להקל בזה, ואפילו בשמן חמניות (כל"עו" שמו"ס סנהדרית), שיש מקומות בחו"ל שמקילים בזה, כגון בצרפת (עפ"י פסקו של הגר"א הורביץ זצ"ל – בעל הקנין תורה) ואין חייבים לשנות, ובפרט אם נמצא בחו"ל לפסח. עיי"ש.

אשה שקודם נישואיה היה לה מנהג אחר מבעלה

עיני בשו"ת **אגרות משה** (או"ח חלק א סימן קנח ד"ה ע"פ) שאשה אשכנזית שנישאת לספרדי אינה צריכה התרת נדרים להתירה לאכול קטניות. עיי"ש. ובספר **הליכות שלמה** (פסח דף צא) איתא שאיש ואשה שמסורות אבותיהם שונות בענין אכילת קטניות או שרויה וכדומה, על האשה לנהוג כבעלה בין להקל ובין להחמיר, ואינה צריכה התרת נדרים, שהיה האשה משועבדת לבעלה וצריכה לנהוג כמותו בכל דבר, ואין דינה כמי שהולך ממקום למקום שצריך התרה, דכיון שעתידיה אשה להנשא לבעל, מעיקרא אין חלין עליה חיובי מנהגי בית אביה אלא עד שעה שתנשא לבעלה. ומ"מ כיון שעיקר הדבר הוא מפני שהעבוד לבעל, ראשיה הבעל אלא רצונו בכך למחול על שעבודו כדי שתמשיך האשה לנהוג כבית אביה, ואם כבר החלה לנהוג כבית אביה בהסכמת הבעל, ושוב רוצה לשנות ולנהוג כמותו צריכה התרה. ולפעמים אמר הגרש"א זצ"ל שאשה שמנהג בית אביה להחמיר בשרויה, לרווחא דמלתא ולהפיס דעתה שם יתירו לה בפני שלשה. עיי"ש. ועיני בספר **קובץ הלכות** (פסח דף צח) שכתב, אשה אשכנזית שנישאת לספרדי – מדינתא אין צריכה התרת נדרים להתירה לאכול קטניות, אך אולי ראוי לה להתיר נדר, שאם תאכל קטניות בלי התרת נדרים יקל האיסור בעיני קרוביה. עיי"ש.

אכילת קטניות בערב פסח בזמן שאסור לאכול חמץ

עיני בחק **יעקב** (סימן תנא סוף ס"ק ב) שכתב שאין לאכול קטניות בער"א אחר זמן האיסור. עיי"ש. אמנם הפמ"ג (סימן תמד – אשל אברהם ס"ק ב) כתב דמצה ממניי קטניות מותר לאכול בערב פסח. עיי"ש. והגר"ש"ס (חלק א סימן קנפ – שאוסר) והש"ד חמד (מערכת חמץ ומצה סימן ו ס"ק ב – שמתיר) נחלקו בכוונת הפמ"ג, אם הוא בא להתיר אכילת קטניות בערב פסח. עיי"ש. ועיני עוד בפמ"ג (סימן תנא – אשל אברהם ס"ק ד). עיי"ש.

ועיני בשו"ת **שבת הלוי** (חלק ג סימן לא) שכתב שהאיסור לאכול קטניות הוא גם בערב פסח, והמנהג לאכול בשר ופירות וכו"ל, סתמו כפירוש – דקטניות אסורים לגמרי, ואין להרהר בזה, והוא בכלל פורץ גדר. עיי"ש. והגר"ח זוננפלד זצ"ל כתב (בספרו הלכות ער"ב שולח בשבת) שהמנהג להחמיר שלא לאכול קטניות בער"א אחר זמן האיסור. עיי"ש. אמנם עיני בספר **קובץ הלכות** (פסח דף צח) שכתב, מעיקר הדין מותר לאכול קטניות בערב פסח אחר זמן איסור חמץ. עיי"ש. וראיתי בשם הגר"ש זצ"ל שהיה מתיר בשעת הדחק.

חולה או קטן באכילת קטניות, פורמולה' (מטרנה וכדו'), תרופות, ויטמינים
עיני במשנ"ב (סימן תנא ס"ק ז) שכתב שפשוט שהוא הדין לחולה אף שאין בו סכנה, ומותר לבשל לו קטניות אם צריך לזה. עיי"ש. ועיני ברמ"א (סימן שכח סעיף יז) שכתב שסתם צריכי קטן כחולה שאב"ס דמי. עיי"ש.

ועיני בספר **קובץ הלכות** (פסח דף צט) שכתב שבמאכל של תינוק (פורמולה וכדומה) אין צריך להדר אחר פורמולה אחרת שאין בה קטניות, שאין לשנות מהמאכל שהתינוק גריל בה, ואפילו שינוי קטן במאכל התינוק – מופרע להם, ולכן אין להתחיל כלל בזה, וישתמש במה שהתינוק רגיל בו כל השנה. עיי"ש. ובחזו"א (או"ח סימן נט ס"ק ח) איתא שכל שינוי וסת בתינוק יכול לגרום קלקול. עיי"ש.

תרופות המכילות קטניות מותר לקחתם בפסח לצורך רפואה, ומי שולקו ויטמינים לא מחמת שהוא חולה אלא רק לחיזוק, יעשה שאלת חכם.

עד איזה גיל נחשב כקטן לענין זה

עיני ברמ"א (סימן שכח סעיף יז) שכתב שסתם צריכי קטן כחולה שאב"ס דמי. עיי"ש. ונחלקו בזה הפוסקים בדעת הרמ"א (י"א דמסתריה קטן הרמ"א משמש שכל קטן עד י"ג שנה בכלל (עיני בשו"ת אור לציון חלק ב פרק לו הלכה ד), עיי"ש. ויש אומרים שזה אינו מסתבר כ"כ, דהא זיל בתר טעמא, וטעם הדבר הוא משום שכל שינוי או קלקול בקטן יכול לגרום חולה, ואין זה מצוי כ"כ בקטנים שקרובים לגדלות, וכתב דשיעור תינוק לגבי דינא דסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב הוא כבן ב' או ג' (עיני בחזו"א או"ח סימן נט ס"ק ג, ח). עיי"ש. וי"א שהגדר תלוי בדין קטן לגבי תענית ביה"ב דקיימא לן (יומא פב.) דעד בן ט' חשיב קטן ולא עד בכלל (עיני שמירת שבת כהלכתא פרק לו סעיף ב, שו"ת מנחת יצחק חלק א סימן עח). עיי"ש.

ובקובץ מבית לוי (פסקי בעל השבת הלוי זצ"ל – ניסן דף לט) איתא שקטנים הזקוקים לאכילת קטניות מותר להאכילם, ולקטנים שאין להם צורך כלל דוקא בקטניות, אין לתת להם אלא עד גיל שנתיים ולא יותר, וצריך לקחת קטניות עם הכשר שלא יהא בהם חשש תערובת חמץ. עיי"ש.

שעת הדחק

עיני במשנ"ב (שם ס"ק ז) שבשעת הדחק שאין אדם מה לאכול מותר לבשל כל מיני הקטניות, ומ"מ יקדים קטניות לאורז ודוחן ורעצקע (כוסמא), שהם דומים יותר לה' מיני דגן וכו'. ובשו"ת חתם סופר (סימן קכב) כתב שאפילו במקום שיש להתיר – מ"מ יחלטנו להתחלה, דכל מה שאפשר לתקן מתקנינו. עיי"ש. ובספר שער המועדים (דף קסח) איתא שלכאורה נראה שדברי החתם סופר נאמרו רק על שעת הדחק לציבור, וכגוונא דהתם, אבל בחולת א"צ לדקדק בזה, דמעיקרא לא גזרו חומרא זו על החולת. אמנם בספר

אשרי האיש (פרק נט סעיף ח) העתיק את דברי המשנ"ב בענין חליטה – אף על חולה שאין בו סכנה, וכתב שם בשם הגר"ש זצ"ל דענין החליטה נאמר בחולה ולא בתינוק, וצ"ע מאי שנא. ובשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סימן רמא) כתב דחולה שצריך לאכול קטניות בפסח, אם אפשר ילוש במי פירות או יעשה בחליטה במים ורותחים, ואם אי אפשר רשאי לעשות בכישול ואפיה כדרכו בכלים בפני עצמם, ולהשיג שלא יתערב חמץ, ויעשה בפני משונה משאר מצות. עיי"ש.

קטניות לענין מוקצה

עיני בספר **כף החיים** (סימן תנא אות טז, – בשם שו"ת רב פעלים או"ח חלק ג סימן ל) שתלה דין מוקצה בקטניות – באם מותר לבשל קטניות בשביל אחרים, והביא שם דעת כמה פוסקים דמותר לבשל לאחרים. עיי"ש. ובספר **קובץ הלכות** (פסח דף ק) שכתב, ולא ידענא למה תלוי בזה, דהא יכול לתלו לאחרים כשהוא חי, והם יבשלו אותו, וצ"ע. ולפיכך אשכנזי שמנהגו שלא לאכול קטניות וגם אינו צריך להם לשום השתמשות אחרת – אפ"ה לא הוי הקטניות מוקצה בשבילו. עיי"ש. אמנם עיני בהגדרת הגר"ש זצ"ל שכתב שכלהוהגים לא לאכול קטניות בפסח, הקטניות הם מוקצים ביום טוב ובשבת חול המועד. עיי"ש. ועיני עוד בשו"ת דובב מישורים (חלק א סימן מט ד"ה מוז) ושו"ת מנחת יצחק (חלק ז סימן לג). עיי"ש.

תערובת קטניות – ביטול ברוב, עירוב בידים

עיני ברמ"א (סימן תנא סעיף א) ובמשנ"ב (שם ס"ק חט) שכתבו לגבי תערובת קטניות, שאם נפלו קטניות לתוך התבשיל אינם אוסרים את התבשיל אלא בטלים ברוב, ומ"מ הם הקטניות ניכר צריך להוציאם. עיי"ש. ועיני בחק יעקב (סימן תסד ס"ק ג) ובשו"ע הרב (שם סעיף ב) שכתבו, אם עבר ועירב קטניות בידים לתוך המאכל – כולו נאסר (אפילו אם זה בטל). עיי"ש.

ועיני בקובץ מבית לוי (פסקי בעל השבת הלוי זצ"ל – ניסן דף לט) שכתב שמותר לבשל את הקטניות על גבי הכירה שמבשלים בה לפסח, וא"צ כירה מיוחדת לקטניות, ואף אם יגלוש על החצובה אין חשש, ודי שינקא אח"כ. אבל צריך להזהר שלא יתנו מתבשיל הקטניות למאכלים אחרים הנמצאים שם, ואם ניתנו למאכל אחר ואינו ניכר – בטל ברוב ומותר המאכל באכילה. עיי"ש.

כלים מיוחדים

יש לייחד כלים לבישול קטניות למי שצריך לכך (עיני בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן רמא, כף החיים סימן תנא ס"ק כז). עיי"ש.

קדירה שנתבשלו בה, אינו בן יומו, אורח בבית של אוכלי קטניות

עיני בכף החיים (סימן תנא ס"ק כז) שכתב, אם בישל קטניות בקדירה בפסח, אין צריך הגעלה אלא די להמתין עד שיהא אינו בן יומו. עיי"ש.

ועיני בספר חקת הפסח (להגר"ח סימן ערך השולחן סימן תנא ג) שדבר שאינו אסור אלא משום מנהג, לא גזרינן אינו בן יומו אטו בן יומו. עיי"ש. וכן איתא בשו"ת זרע אמת (חלק א סימן מה). עיי"ש. ומה"ט פסק שם בדמקום שהיה שעת הדחק לבשל ולאכול קטניות, א"צ להגעיל אח"כ כל הכלים אחרי מעל"ע. ואף בסתם כלים י"ל – סתם כלים אינם בני יומם.

ועיני בקובץ תשובות (להגר"ש זצ"ל – חלק ג סימן פא אות ו) שכתב שכלים שנתבשלו בהם מיני קטניות אם הוא בן יומו אסור לו לבשל בתוכם, ורק במקרה וכבר בישל בתוכו יש להתיר, דלא גרע ממה שכתב הרמ"א אם נפל קטניות בתבשיל מותר לאכול (דהא בטל ברוב – וכלעיל), ואפילו אם נתן טעם בקדירה, רק שהרוב יהיה מן המותר. עיי"ש.

ובספר שערי ימי הפסח (דף פט) איתא שמי שנמצא בבית של אוכלי קטניות, אם המארחים מוכנים לבשל מאכלים ללא קטניות במיוחד לכבוד האורח, הרי זה ודאי טוב. ואם יש להם רק סירים שכבר בישלו בהם קטניות, עדיף שיבשלו מאכלים אלו בסירים שלא בישלו בהם קטניות בעשרים וארבע שעות האחרונות, ואם אין סירים כאלו – אפשר להקל לאכול מאכלים שהתבשלו בסיר שבישלו בו קטניות או באותו היום, אם הוא עצמו אינו מבשל בסיר ההוא ורק מכינים את האוכל עבורו, ואם אינו מעשי לבשל מאכלים ללא קטניות במיוחד עבורו, מותר לו לאכול מאכלים המכילים קטניות אם הרוב אינו קטניות, ובלבד שלא יאכל את אותם קטניות שרואה אותם בעין. (כמו שהבאנו לעיל שקטניות בטלים ברוב) על כן מותר לו לאכול אצל מארחיו מרק בשרי אף שיש בו קטניות, ובלבד שלא יאכל מהקטניות עצמם. עיי"ש.

אוכלי קטניות עם אלו שאינם אוכלים – היכר וזימון

עיני בספר מועדי הגר"ח (פסקי הגר"ח קניבסקי מכת"י – חלק א דף לו לה) ששאל אם אוכלים בפסח אוכלי קטניות ומי שמקפיד לא לאכול קטניות – ביחד, אם יש לעשות הכר, וענה שראוי. ועוד שאלו, אם יושבים בפסח אוכלי קטניות ושאינם אוכלים קטניות, אם יעשו זימון, וענה שאם מקפידים מחמת חומרא אפשר. עיי"ש. ועיני בשו"ע (סימן קצב סימן ג) ובמשנ"ב (שם ס"ק ט) לגבי צירוף זימון באוכל חלק בשר וחלק חלב וכו'. והגדר הוא שצריך שיהיו שניהם מקפידים שלא לאכול אחד מהשני, אמנם אם רק אחד מקפיד והשני לא, יכולים להצטרף. וכן אם יש עוד אחד שאוכל פת וכו', שכולם יכולים לאכול מהשלישי – שפיר דמי. ומאוד לא מצוי בזמנינו שיאכלו בפסח חבורה שמצד כל האוכלים תהיה קפידא שלא יאכל אחד מחבירו, כי אפילו אלו שמקפידים על קטניות, החבר שיושב עמו ואוכל קטניות אינו מקפיד שלא לקחת ממנו וכו'. ולפעמים יכול הדבר להיות מצוי. (וכן דנו הפוסקים בזה לגבי חומרת שרייה).

מצות העשויות מקטניות

עיני בבחי אדם (כלל קצו הלכה א) שכתב שמותר לטחון ולאפות קטניות עם כל הדקדוקים של אפיתא מצות ואוכלם, כי הטעם שנאסר אכילת קטניות הוא משום שמא לא יביחנו בין קמח קטניות לקמח דגן, והרי קמח דגן מותר לאכול כשהוא ממנו מצות, ולכן ה"ה קמח קטניות. עיי"ש. וראיתי בפוסקים שלא נהגו כן למעשה, שלא חילקו בגזירת קטניות באיזה צורה אוכלם (עיני בשו"ת אבני נור סימן שע, שדי חמד מנחת חמץ ומצה סימן ו ס"ק ב). עיי"ש. ובכף החיים (אות יח) הוסיף שיש לחוש שמה יטעו לצאת בהם י"ח מצה, ועל כן המנהג להחמיר בכל גוונא. עיי"ש.

קמח עמילן

עיני בספר שערי ימי הפסח (דף צ) שכתב שיש אנשים המשמידים לפני פסח כל דבר המכיל עמילן, שחושבים שזה ודאי חמץ. אולם יש הרבה סוגי עמילן, נכון שעמילן הנעשה מחמשת מיני דגן הוא בחזקת חמץ, אבל יתכן שזה עמילן של קטניות שאין לאכול בפסח אבל מותר להחזיקו בבית, ואף יתכן שהעמילן הוא כשר לפסח לכל הדעות כגון עמילן של תפוחי אדמה, או בטטה, שלא נאסרים בגזירת קטניות כלל. לכן אין למהר לבער כל דבר המכיל עמילן, כי יתכן מאוד שאין זה חמץ כלל, ואם לא ניתן לברר מקור העמילן, יש למכור המוצר לנכרי לפסח, שמה הוא חמץ, ולא לבערו, שמה אינו חמץ, ויעבור על כל תחיות. עיי"ש.

אסרו חג שחל בשבת אם מותר לבשל קטניות ביו"ט

יש לדון אם מותר לאכול קטניות בשבת שחל בו אסרו חג של פסח, או דהוי מוקצה מיגו דאתקצאי בבין השמשות. שנחלקו הראשונים אי אמרינן מיגו דאתקצאי בדבר שהוי מוקצה רק מחמת יום שעבר. (עיי' תוס' ביצה ד. וסוכה י. שסבורים דלא אמרינן, וכן דעת הרא"ש שם בפרק ד סימן ה, משא"כ דעת הרשב"א בסוכה מו: שסובר דכן אמרינן, ואכמ"ל. עיי"ש.) ומשמעות הפוסקים היא כמו שדורשין, ודעו מוט אות טו, ועיי' במיבאר הלכה סימן תרסה ד"ה אתרוג) דנקטינן דלא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר. אבל עדיין יש בעיה לבשל זאת ביו"ט, דאז (כשמשל) הוי מוקצה שבבילוי, וגם יש איסור הכנה שלא לצורך. ולכן כתב החזו"א שזה תלוי, אי מחזקינן מנהגן לאיסור מן הדין, דאז צריכין להתנהג בזה כאיסור לכל, אבל אי מחזקינן את זה כדברים המותרים ואחרים נוהגים בו איסור, אז הוי רק כנדור, וכיון שראוי לנוהגין היתר אין כאן לא משום מוקצה וולגין משום מלאכת יו"ט (ועיי' לעיל במש"כ דעות הפוסקים בזה אם הוא מוקצה).

ועיי' בספר שמחת המועדים (דף שפח) שהסביר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דההגדרה היא, דאם לא אכל אותן דברים בפסח רק בתורת חומרא, כגון שהתיר לאשתו או לקטנים, או כמו שרואים לגבי שריוה בחו"ל שאוכלים את זה באחרון של פסח, אז זה מותר, אבל אם זה היה מעיקרא דדינא אז אסור.

ועיי' בשו"ת מנחת יצחק (חלק ז סימן לג) שכתב שדברים כמו מצות מכונה או שריוה יהא מותר לבשל לאכול, אבל קטניות אסור. עיי"ש. וכן פסק הגר"ר שריה דבליצקי זצ"ל - קטניות אסורים בשבת זו. וכן ענה הגר"ח קניבסקי שליט"א במכתב, דאע"פ שיש מקום להקל, מ"מ למעשה יש להחמיר בזה. ואפילו אם ספרדי בישל את הקטניות אין לאוכלם בשבת זו, ועוד יותר, הא המגיה על הרשב"א (דפוס מוה"ק ביצה דף ד.) כתב שהגר"ש זצ"ל אמר לו לגבי קטניות שיש לחוש לשיטת הרשב"א הנ"ל. עיי"ש.

אמנם עיי' בספר הליכות שלמה (פסח דף שם-שמו) שכתב שאם חל שביעי של פסח ביום ו', נראה שמותר לבשל בו קטניות עבור השבת שלאחריו אם מצויים באותו מקום אנשים הנוהגים בהן היתר בפסח, ובשבת מותר לאכול אפילו מאכלים שהיה בהם בפסח איסור חמץ מדרבנן, וכ"ש קטניות, ורק בחמץ דאורייתא יש מקום להחמיר. עיי"ש שהאריך מאוד בנושא זה.

ובספר שערי ימי הפסח (דף רכב-רכג) שכתב שלדעת רוב הפוסקים מותר לתושבי ארץ ישראל לאכול חמץ בשבת זו, אבל למעשה היות שאין אפשרות לקנות חמץ - נוהגים להמשיך לאכול המצות וכל מאכלים המכשירים לפסח עד מוצאי שבת - בכלי פסח. אמנם אם גוי יביא ליהודי מאכל חמץ ומשלו ושאין בו חשש כשרות ויתן ליהודי בשבת - יהיה מותר לו לקבל ממנו ולאכול. אמנם חוץ ממה שאין זה מצוי בארצנו הקדושה, נמנעים מזה מחשש שיתערב החמץ בכלים של פסח.

ודברים שאין אוכלים בפסח רק משום מנהג ואין איסור להחזיקם בבית, כגון קטניות שהגרה נוהגים שלא לאכול בפסח, או כן מצה שריוה שיש נוהגים שלא לאכול בפסח, ודאי שאפשר לאכול אותם בשבת זו. אלא שיש לשים לב לשלש נקודות חשובות: (א) כלי האוכל - כלי שבישלו בו קטניות אין לבשל בו לכתחילה מאכל פסח תוך עשרים וארבע שעות, על כן אם בישלו קטניות לצורך השבת אין להשתמש לכתחילה באותם הכלים לבשל בחו"כ עבור שביעי של פסח. ולגבי מצה שריוה שהיא מנהג בשבת נפוץ, תלוי לפי אופן קבלת המנהג, יש משפחות שאמנם נוהגים שלא לאכול מצה שריוה אבל לא קיבלו על עצמם להקפיד על הכלים אפילו לכתחילה. ויש משפחות שנוהרות גם מהכלים. (ב) עירוב בתבשילין - מותר לבשל בשביעי של פסח לצורך שבת על סמך עירוב מהתבשילין, אולם יש פוסקים הסוברים שהעירוב מועיל לבשל ביום טוב רק בדברים שמותרים לאכול בו ביום, והרי בשביעי של פסח עדיין אסור לאכול קטניות, ויוצא שמבשל ביום טוב דבר שאינו יכול לאכול באותו היום, ולכן לדעתם אסור לבשל קטניות וכדומה בחג עבור השבת, אבל יכול לבשל אותם בחול המועד לפני החג, אבל רוב הפוסקים מתירים לבשל קטניות היות שהתבשיל ראוי לאכילה ע"פ ליהודים אחרים האוכלים קטניות בפסח, וכל שכן שריוה. ולמעשה, שבמקום שמצויים אוכלי קטניות כגון בארץ ישראל - יכול לסמוך על זה, שהרי יכול להאכילם בקלות ליהודי אחר. אבל הנמצא בקהילה שאין שם אוכלי קטניות - אין להקל לבשל קטניות ביום טוב, אבל מותר מותר לבשל כל מקום, שמיאסור קל יותר. ועוד, שיש מצויים אנשים שאינם נזהרים בזה, וכן אפשר להאכילו לילדים (ועיי' לעיל שכתבנו שיש להרחיק קטנים דין חולה שאין בו סכנה, שמוכר בפוסקים שמותר להאכילם קטניות - עיי"ש במה שכתבנו בזה.) ג) טעניות המאכלים - כשמבשלים צריך עפ"ר לטעום מהתבשיל לדעת אם המאכל מבושל היטב, או האם צריך להוסיף מלח ותבלינים וכדומה, אמנם אם מבשלים דבר שאסור באכילה היום ורק למחרת יהיה מותר - צריכים להזהר שלא לטעום מהתבשיל בזמן הבישול. עיי"ש.

הקדמה כללית בעניינים שבחומרות בפסח

עיי' בספר מועד לכל חי (סימן ב אות יז) שכתב ש"ל תתגודדו! ליכא כאשר זה נוגע לחומרות בפסח, וגם אין לחוש ליהודים, כי משפחה ומשפחה מנהג אבותיהם בידיהם וכו'. עיי"ש. ומרגלא היה בפומיה דבעל השבת הלוי זצ"ל שפסח הינו חג שבו יש לכל אחד לשמור על מנהגי אבות (מבית לוי ריש פרק עק בהערה).

ועיי' עוד בספר הליכות שלמה (פרק ד סעיף יט) שכתב דגם במקום שמותר לשנות המנהג ע"י התרת דברים, אין לשנות אלא במקום שיש צורך חשוב - לפי ראות עיני המורה. ומ"מ מי שרוצה לנהוג חומרא באיזה דבר ישקול היטב אם להטיל חומרא זו על בני ביתו. עיי"ש. וכעין זה איתא בספר ארחות רבינו (חלק דף ג) שכתב שהסתייפלער זצ"ל נהג חומרא במצה שריוה, ומ"מ אמר לבנו מרן הגר"ח שליט"א שאין צריך לנהוג חומרא בזה, והגר"ח נהג כדאפן שנהג החזו"א זצ"ל (דהיינו שלא הקפיד על חומרה זו בשריוה). עיי"ש.

וראוי לציין מה דאיתא בספר חוט שני (פסח דף ק) שאין דעת רבנו (רבי נסים קרליץ זצ"ל) נוחה מכל החששות 'והנערווין' בחששות של תערובת חמץ וכו'. עיי"ש. והכל לפי העניין.

ההנהגה לספרדים בדברים שהחמיר הרמ"א

עיי' בכף החיים (סימן תמז ס"ק עו) שכתב, בכל דיני פסח מנהגינו ככל מה שכתב הרמ"א, דלענין פסח אחרון אשכנזים, וכן הוא המנהג עתה בין הספרדים בכמה מקומות להורות דיני פסח ככל חומרות שכתב הרמ"א בהגה בשו"ע, חוץ מאיזה פרטים שיש שנוהגים להקל מכל מאכילת אורז וכדומה. וגם בשאר הדינים אעפ"י שאינם של פסח - לפעמים הספרדים הולכים אחר חומרות שניהם, אבל לא להקל נגד דברי השו"ע. עיי"ש.

נתינת הכשר לפסח על מוצרים שאינם צריכים הכשר

עיי' בספר הליכות שלמה (פסח דף סח) שכתב שהעיר הגרש"א זצ"ל דמה שיש שנותנים הכשר לפסח על דברים שאין בהם כל חשש חמץ כלל ועיקר - הרי זה כחוכא וטולוא, ואין לעשות כן. עיי"ש.

אכילה מחוץ לבית ומאכלים המיוצרים בבתי חרושת

עיי' בקובץ מבית לוי (פסקי בעל שבת הלוי זצ"ל - ניסן דף מ) שכתב שיש להמנע - כמנהג אבותינו - מאכילת מאכלים המיוצרים בבתי חרושת ומחוץ לבית, ואף שקשה להמנע מכל מוצרי היסוד הנצרכים, אבל ממאכלים ומשקין שאינם נצרכים כדברי מותרות, יש להמנע. עיי"ש. ובספר חוט שני (פסח דף קסז) כתב שהנהגה זאת מעולם נהגו ישראל באיסוריה חמץ וראו משאר איסורים, כדקיימא ר' חמץ בשבת בין במינו ובין שראנו מינו, ואף בדורות הראשונים הוסיפו גדר, וכידוע מנהג אשכנז דאין אוכלין קטניות, ועוד ברמ"א דנוהגין שאין אוכלין פירות יבשים. כן עוד בשו"ע בדברים שאין בהם ריעותא, כגון בשר יבש וכדומה - נהגו להחמיר, ועד האידנא נהגו עלמא בפרישות וקדושה ודקדוק כשכורות המאכלים בפסח, על כן בודאי ההנהגה הראויה היא אף שבשאר ימות השנה משתמשים בייצור מאכלים במפעלים של זרים עכו"ם מומרים וכיוצא"ב - באופן שיש השגחה, מ"מ בפסח בודאי ראוי למנע בכל הדברים הנ"ל, שהרי אין שומר לאדם יותר מעצמו, והמפעלים בודאי קושי הזהירות שם יותר מההנהגה בבית. וכל אחד בידו שלא יכשל. ודברים אלו יש בהם חינוך לקטנים בראותם כי בשבוע של פסח הינם פורשים מתענוגי הרחוב אשר זוללים וסובאים מכל הבא ליד, ואנו נמנעים ומקדקים, ועל ידי זה משרה רוח קדושה בבית. עיי"ש. ובכף החיים (סימן תנ"ג ס"ק מ - בשם הגר"ח פלאנ"ח מועד לכל חי) שכתב שהמשפחה ומשפחה מנהג אבותיהם בידיהם, בין בשתיית הקפה במקום אחר ובין במיני מתיקה שעושים, וכן שלא לסעוד אצל אחרים, ואפילו מי שאינו נוהג חומרות כשרים אשר ה' קורא, אפילו הכי מה טוב דבימי הפסח יקיים אשרי יושבי ביתך טפי משאר ימות השנה. עיי"ש.

ובספר הליכות שלמה (דף צ) איתא שאיך פעם שביקר תלמיד בבית הגרש"א זצ"ל, וכשיכידו אחר בכוט יין מיהר לסרב ואמר שמונהג בית אביו שלא לאכול בבית אחרים בפסח. והעיר הגרש"א זצ"ל באמרו: הרי אליבא דמאת גמ בביתכם אינכם מכינים יין בעצמכם, אלא קונים יין בחנות כמוני, וא"כ אף אם בבית אבא נהגו לדקדק על עצמם גם בכגון דא, על האדם לכלכל צעדיו בתבונה ובדרך חיי ארץ ולא לדחות הכיבוד בצורה כזו, ובפרט תלמיד רבו לא יעלה על הדעת שינהג כך. עיי"ש.

אכילת פירות יבשים

עיי' ברמ"א (סימן תסז סעיף ה) ובמשנ"ב (שם ס"ק כט) שכתבו שיש נוהגים להמנע מאכילת פירות יבשים (וכן פיוצחים), משום שרגילים ליתן עליהם קמח ומייבשים אותם בתנור חמץ, וכזהים שיש הכשר אין חשש זה. עיי"ש.

ועיי' בחיי אדם (כלל קכז סעיף ב) שכתב עזר, מנהג אבותינו שלא לאכול פירות יבשים, אם לא שידע בבירור שנתייבש בדרך שאין בו חשש חמץ, כגון שלא נתייבש בתנור שאפה בו חמץ כי אם לאחר הכשיר, או בחמה. וכן מנהג אבותינו שלא לאכול תאנים יבשים וצמוקים בין גדולים או קטנים מפני שאומרים שמפזרים עליהם קמח בשעת תיקונן, רכן קליפות 'פאמראנצון' (תפוחי זהב - תפוחים) דינן כפירות יבשים וכו', וכן נוהגין שלא לאכול 'זאפערן' (כרכום) ו'נעגליך' (צפור) וחרדל (שקורין זענפט). עיי"ש. ובערוך השלח (סימן תסז סעיף טז) אחר שהביא את דברי הרמ"א הנ"ל, כתב שהקדמונים כתבו שעל התאנים היו מפזרין קמח, וכל פירות יבשים - מי יודע אופן יבשותם, והרי תפוחים ואגסים יבשים אנו רואין שמייבשין אותן בתנור אחר אפית להם, ולכן כל מיני פירות יבשין אין אנו אוכלין בפסח, לבד שזיפין שקורין פלומיע"ן, שידוע שמגדל ריבובים נתייבשו ע"פ השדות. ומ"מ נהגו שמביאים מיוחדים לפסח. ושקדים אפילו מה שבלא קליפות אין זה מפירות יבשים, שאין מייבשין אותן, וכך הם בתולדתן. ופאמראנצין" היה נראה דקלונים שבהם אין בהם חשש, דאין מתייבשים בתנורים אך יש פשוטים הנקלפים מהלימונע"ס, ואותן מייבשין בתנורים. ומי יכול להכיר, ולכן אין לאכול בפסח. עיי"ש.

ופשוט שבימינו שהתעשייה היא מפותחת מאוד וקשה לבדוק כל דבר, אין לקנות שום פירות יבשים ותבלינים וכדומה אא"כ יש עליהם הכשר מוסמך לפסח. אולם אגוזים ושקדים בקליפתם הקשה אינם צריכים הכשר לפסח. אבל כשהם קלופים אין כדאי לקנותם בלי פיקוח לפסח, כי לפעמים מוסיפים להם חומר משמר שאין ידוע דרך ייצורם.

קילוף ורחיצת פירות וירקות

עיי' בשיעורי שבת הלוי (שביעית פרק ה ס"ק י"ד ולפי"ו) שהביא שיש נוהגים לקלף כל הפירות וירקות שאוכלים בפסח, מחשש שמא נדבק עליהם משהו חמץ. והנוהגים כן מותרים לקלף גם בפירות וירקות של שביעית, אע"פ שאין הדרך לקלף פירות וירקות אלו כל השנה, כגון אפרסק עגבניה וכדומה. עיי"ש. ובספר שער המועדים (דף קעד) איתא שפשוט שמדינא אין בזה חשש. ראשית, מהכי תיתי לחוש שנדבק בו חמץ, ועוד, אף אם כן, סגי בהדחה ושפשוף ושיטפה. ובשו"ת תשובות והנהגות (חלק ד סימן צו אות ז) כתב, בהרבה מדינות מושחים 'גלאנץ' על קליפות תפוחים אשכוליות ולימונים, והם מקטנינן, וראוי לרחצם במים קרים וסבון. עיי"ש.

שום

עיי' בפמ"ג (סוף סימן תסד - אשל אברהם) שכתב, יש נוהגים שלא לאכול שום בפסח, ואינו יודע טעם למה. ומכל מקום עתה אין להקל בפני עם הארץ, ובצנעה לתלמיד חכם אין להחמיר. עיי"ש. ובחיי אדם (כלל קכו סוף סעיף ז) איתא שלפי"ז נ"ל פשוט דמה שיש נוהגים שלא לאכול צנון ושומים, שאין להם 'שום' טעם וריח, מותר להתיר (הגדה) להם בפשיטות, דבודאי בזה לא שייך 'שום' סייג. עיי"ש.

ועיי' בקובץ מבית לוי (פסקי בעל שבת הלוי זצ"ל - ניסן) שכתב שכנראה הטעם (שאסור) בגלל שייבשו את השום בתנור, וכמו שהחמיר בפירות יבשים (כנ"ל), ואין זה שייך ב'שום ירוק', ומ"מ לא שינה המנהג. עיי"ש.

ובשו"ת בצל החכמה (חלק ד סימן קיג) כתב שדרכו להורות שמי שנוהג בזה איסור לא ישנה ממנהגו, אבל אלו שלא נהגו בזה איסור א"צ לחוש לזה. עיי"ש.

כלי מיוחד לבישול ביצים

עיי' באשל אברהם (להגאון מבוטשאטש - סימן תמז סעיף ד) שכתב שיש שנהגו לייחד כלי מיוחד לבישול ביצים. עיי"ש. וטעמו שם - מחשש פירור כלשהו חמץ שמצוי בלול עם הביצים, ובבישול הביצה עצמה יש ששים (היינו לפני פסח) אבל חישינן שנשאר אח"כ בקדירה כשאין ס'. ובספר קובץ מבית לוי (פסקי בעל שבת הלוי זצ"ל - ניסן דף מ) כתב שנהגו לייחד כלי מיוחד לבישול ביצים בפסח. עיי"ש.

ובספר חוט שני (פסח דף קא) כתב שביצים שבשלו אותם לפסח בכלי פסח בלא להדיחם קודם הבישול, אין לחוש כל זמן שלא רואים שדבק על הקליפות ממאכל התרנגולים שהוא חמץ. ואם הביצים נקיים אין צריך לבשלם בכלי מיוחד לבישול ביצים ולא לבישולים אחרים. עיי"ש.

ובספר שער המועדים (דף קעג) כתב שעל כל פנים כדאי לבדוק הביצים והתבניות שלהם לראות שאין בהם פירווי חמץ מהלול, כי מצוי בתבניות פירורים משם – כידוע, ולכן כדאי לרחוץ הביצים בצונן קודם הבישול. **ובכף החיים** (סימן תעג ס"ק סד – בשם חבן איש חי) כתב שצריך לזיזה בכל הביצים שמבשלים בקדרה בפסח, שירחצו תחלה במים צוננים בתוך כלי אחד בפנ"ע, מפני כי אצלנו אלו המוכרים את הביצים קונים אותם מן הערביים, והם מניחים אותם עם הקמחים שלהם ונדבק על קליפתם קמח. ומשמע מדבריו דכונתו שירחץ אותם בפסח קודם הבישול. ועיין **בשו"ת תשובות והנהגות** (חלק ד סימן צו אות ד) שכתב שביצים מצויים מלוכלכות ואולי יש שם חמץ, ועל כן ראוי לרוחצם לפני פסח. עיי"ש. ונראה שהדיו של החותמת שעל הביצה א"צ לשפשוף ולהוריד, דלא גרע מן הדיו – בשו"ע (סימן תמב סעיף י). וכן איתא בספר אשרי האיש (פרק נח סעיף ב) בשם הגר"ש זצ"ל. עיי"ש.

חשש חמץ בביצים רחוצות במפעל

באמריקה שוטפים מגדלי הביצים את הביצים לפני השיווק במים פושרים שיש בהם חומר שלא ידוע אם מכיל חמץ – כדי שיהיו נקיים. ויש אנשים שחששו שמא בלעו טעם חמץ, ולכן יש הנוהגים שם לקנות לפסח ביצים לא רחוצות. אמנם מעיקר הדין אין בזה חשש, ורק שיש לשוטפם לפני השימוש כמו כל ביצים שיש לשוטפם לפני השימוש בפסח (הלכות פסח להרב איידער שליט"א חלק א דף נד). **ובשו"ת אגרות משה** (חלק ג סוף סימן סא) איתא, 'ובדבר הביצים שבאים מנוקים ומרוחצים שהפארמער (חקלאי) מגדל הביצים מרחיץ אותם במים פושרים ומשים שם איזה סם. פשוט שאין שום חשש בזה, דאינם נותנים אותם במים חמים שיכולין להבליע, שאין רוצים לבשל הביצה אפילו במשח. ומעולם לא נראה ביצה מאלו שמוכרים שבשולה (מבושלת) אף במשח, וכ"ש באלו שקונים קודם הפסח – כרובא דרובא אנשים, שאף אם היו בחמין לא היה שייך לאסור, דבליעה דנתנית טעם ודאי ליכא. והדחה יש להצריך בכל ביצים – גם את אלו האינם רחוצים עוד ביותר, והוא דרכם של נשים להדיחן קודם שמבשלין משום מנקיותא, ולכן אין לאסור. עיי"ש.

הימנעות מאכילת מוצרי חלב בפסח

עיין בספר חוקת הפסח (להגרא פרץ שליט"א – דף לב) שכתב שיש הנוהגים שלא לאכול מוצרי חלב בפסח, ויש חשש שמא בחלב יש חטים. וכבר נזכרנו בדברים מעולם שנמצאו חטים במסגרת של החלב. ויש להחלל אינו מחמץ כדון מי פירות. מ"מ שמא החטים היו חמוצות ממקום אחר. ונראה שזה מקרה נדיר ויש לו דין של ספק משהו, וספק משהו מותר לתחילה – כמבואר בשו"ע (סימן תמז סעיף ד – בבואר הלכה). זאת ועוד, גם אם יש חטה – צריך שתהיה כבושה כ"ד שעות, ולפ"ז נמצא ספק ספקא, ספק אם יש משהו, ואף אם יש – ספק אם זה כבוש. עיי"ש.

קניית חלב לפני פסח והדין בנחלבה בפסח

עיין בספר שער המועדים (דף קעד) שכתב ששמע מהגר"ח **קניבסקי שליט"א** שיש נוהגים לקנות תוצרת חלב לפני פסח עבור כל החג, ולא לקנות בתוך החג. והטעם, כדי שאם יש בו משהו חמץ בחליבה וכדומה – שיתבטל בשישים קודם זמנו, ואינו חוזר ונעוץ בפסח. ועוד י"ל, שלא יאזן חשש שהבהמה ניזונה מאיסורי טרם החליבה (עיי' משנ"ב סוף סימן תמח), אך אם ידוע שנחלב ונארז קודם הפסח, או שיש הכשר ע"ז שנארז קודם פסח, פשוט שיכול לקנות בפסח. עיי"ש.

ובעיקר העניין, בפרה שאכלה חמץ ונחלבה בפסח עצמו (שהרי אם נחלבה לפני פסח – על אף שאכלה חמץ לפני שחלבה אותה, או שחלבה בפסח ואכלה חמץ לפני פסח, בזה אין בעיה, עיי' לעיל). עיי' **במשנ"ב** (סוף סימן תמח) – ובשער הציון (שם) שציינו לעיין בדברי כמה אחרונים המדברים מזה. עיי"ש. ואזל תורף דברי הפוסקים שציינו. בשערי תשובה כתב שבהמת גוי שחולכים ממנה באי הפסח, והגוי מאכיל חמץ מחמץ שלו בפסח, כיון שחמץ של הגוי מותר לו והוא מאכילה בהיתר, החלב מותר בשתייה. **והפמ"ג** (א"ח שם סוף סימן תמח) התיר החלב שנחלב אחר מעת לעת, וכונתו לומר שאם הבהמה אכלה חמץ בפסח ואח"כ לא אכלה חמץ מעת לעת – שוב החלב שלה מותר בשתייה. (ובי"ד בסוף הלכות טריפות דף הפמ"ג אם ניתן להתיר החלב אף תוך מעת לעת. ולחלן שם בסעיף תמח כתב שאם הבהמה ואכלה גם בדברים אחרים חוץ מחמץ, י"ל שמוותר לזהות מה שנחלב אף תוך מעת לעת, משום דזה וזה גורם ונאסר בצ"ע).

ובנשמת אדם (הלכות פסח כח קלד סימן ט) הקיל והתיר מטעם זה וזה גורם, שהרי הבהמה אוכלת גם שאר דברים, ואף בבהמה שאוכלת רק חמץ – הרי גם גוף הבהמה מסייע לייצור החלב, וכן **הישועות יעקב** התיר אף בו ביום אם אוכלת שחרית וערבית גם בדברים המותרים.

ועיין עוד בשדי חמד (חלק ח מערכת חמץ – סימן ב אות ד) שליקט דעות הפוסקים בזה. ומתחילה כתב שבדאי ראוי ונכון להחמיר בחלב זה, ושוב האריך להביא עוד דעות, ולבסוף כתב, לכן יש מקום לקיים דברי הנשמת אדם שהבאנו לעיל שמתיר את החלב, ושכן סבר הגר"ח מוולאזין זצ"ל להתיר כסכרת הנשמת אדם. עיי"ש.

ועיין בספר שער ימי הפסח (דף צט) שכתב שהיום שיש לכל אחד מקרה בביתו – אין קושי להקפיד ע"ז. אמנם לפני שהיו מקריים היה מאוד קשה לדקדק בזה ולשמור את החלב לשבוע ימים בלי שיחמץ, ומשום כך היו אנשים שלא אכלו מאכלים חלביים כלל בפסח, כי בחו"ל היה קשה להשיג חלב מהודר הבא מבהמה שלא אכלה חמץ בפסח. ויש שהחמירו בזה מטעם אחר, שמא התערב פירור חמץ עם החלב בזמן החליבה. ואף כימינו שחולבים במכונות וחשש זה כמעט ולא קיים, מ"מ עדיין יש אנשים המפיקדים על חומרה זו ממנה אבותיהם בידיהם.

וכל זה בחלב שנחלב בפסח, אבל מה שנחלב לפני פסח, אף אם הבהמה אכלה חמץ באותו יום שנחלבה, מותר לכל הדעות לשותוה בפסח. כי לפני פסח – חמץ הוא דבר המותר באכילה ובהנאה, וכשמגיע זמן איסור חמץ – כבר נשתנה החמץ לחלב, ולא חל עליו אסור מעולם. והרי זה דומה לשורה חמץ לפני זמן איסורו שמתיר ליהנות מהפחמים בפסח (עיי' בשו"ע סימן תמח – משנ"ב ס"ק יא ובג"כ שם). ולחשש שמא נפל פירור חמץ לתוך החלב, יש תקנה לסלק את החלב לפני פסח (עיי' משנ"ב ס"ק תסד ס"ק כז).

ויש ששואלים, א"כ מדוע הרפתנים נמנעים מלהאכיל חמץ לפרות כשבועיים ויותר לפני פסח, והרי יכולים להאכילם חמץ עד סמוך לפסח. והתשובה לזה היא שזה הוא מסיבות אחרות: א) מחשש שמא יתערב גרגיר חמץ בתוך החלב. שאם הבהמה אוכלת חמץ שמא יתערב מעט חמץ בחלב ויהיה אסור לשתותו בפסח משום תערובת חמץ. ואף שרק בזמנים שעברו שחלבו ביד לתוך דלי פתוח היה מצוי חשש זה, אבל כיום שהחליבה היא ע"י מכונות – רחוק שיתערב חמץ בתוך החלב, מ"מ נזהרים מכל חשש תערובת חמץ. ב) האוכל צריך לנקות להפתח מחמץ כדי שלא יהיה חמץ בפרשותו בפסח, ואם יחליפו את האוכל ברעג האחרון ירפה קשה לנקות את הפרת חמץ תוך זמן קצר, ואולי לא ינקו היטב. לכן מחליפים את האוכל כמה ימים קודם כדי שעד פסח אחר

נקיון של כמה פעמים – בודאי יעברו כל גרגירי החמץ מהפרת או שיתקלקלו ויפסלו לאכילה. עיי"ש.

הנ"ל לגבי בשר בהמה וביצים

וראית בפוסקים ששאלה זו של נהנה מהחמץ שבהמה אוכלת בפסח קיימת לא רק בחלב אלא גם בבשר. אם רוצים לשחוט בפסח בהמה או עוף שאכלו חמץ, וגם בביצים של תרנגולת האוכלת חמץ בפסח. ולגבי בשר – הנדון הוא יותר קדש, כי חלב של בהמה נוצר בכל יום מחדש, ואכילת כל יום גורמת לייצור חלב חדש, וחלב זה נוצר מאכילת חמץ אלא שיש צדדים להתירו כנ"ל. אבל בבשר – הבהמה כבר קיימת מלפני פסח, ואף אם יתכן שנתוסף לה מעט בשר מאכילת החמץ, יש מקום לומר שהמעט הזה בטל, וגם לא ברור שבאמת נתוסף עליה. ולכן הפמ"ג התיר לשחוט בהמה כזו ולאכול בשרה אף תוך מעת לעת לאכילת החמץ בפסח. ובימינו המצב עוד יותר טוב, כי הבשר שקונים בפסח עפ"ר נשחט לפני פסח. ולגבי ביצים הנידון להלכה דומה לחלב במקצת ולבשר במקצת. כי אף שהתרנגולות מניילות ביצים בכל יום, מ"מ תהליך ייצור הביצים בתוך התרנגולת לוקחת כמה ימים. וביצה שהוטלה בפסח כבר התחילה להיווצר לפני פסח. וזה תלוי בסעיף הנ"ל.

מאכל או כלי שנפלו על הקרקע בפסח – סיר רותח שהונח על הריצפה

עיין בספר שלמי מועד (דף שלא) שנהגו בבית **הגרשז"א זצ"ל** שאם נפל מאכל על הריצפה בפסח לא היו אוכלין אותו (אמנם כלים היו שוטפים ומשתמשים בהם אחר"כ). ובהערה שם כתב שמקור המנהג הוא בבאר היטב (סימן תנא ס"ק מג – בשם מהר"ל), ושם מיידי בתניבות שמחזיקין בהן חמץ כל השנה, וכתב שם מהר"ל שלא יניחו שם מאכלים בפסח בלא הפסק דף וכדומה, ואפילו אחרי הגעלה, משום שאי אפשר לנקות כל כך שלא ישרא מאומה בין הדבקים, ואם נשפך שם שום דבר לא יאכלנו. (ויש שם גירסא שאם נשפך 'דבר חם' לא יאכלנו). עיי"ש. **ובחש יעקב** (סימן תנא ס"ק נה) כתב, וכל זה וחומרות יתירות, כי די בחומרה להגעלה, וכן נוהגין. עיי"ש. **ובשו"ת מהר"ם שיק** (סימן רכז) נשאל על מה שנהגו שאם נפל בצק על הארץ בשעת עשיית המצות מחזיקין אותו לחמץ וזורקין אותו, מה הטעם בזה. והשיב שם שיש לקיים מנהג זה ולא לבטלו, משום שהארץ שם מלאה פירורי בצק שנפלו מקודם והחמיצו, ולפעמים נדבקים הפירורים בעיסה הלזו שנפלה לארץ ולכן יש להחמיר. עיי"ש. אולם טעם זה אינו שייך בסתם מאכל או מצה יבישה שנפלה על הריצפה בבית בפסח, שאין מצוי שם חמץ כלל.

ועיין בספר חוט שני (פסח דף ק) שכתב שאם נופל מצה או שאר מאכלים על הריצפה, אין בזה חשש אם רחצו את הריצפה, אא"כ רואים איזה ריעותא במאכל. ואין דעת רבנו (רבי יוסף קרליץ זצ"ל) נוחה מכל החששות 'והנערווין' בחששות של תערובת חמץ וכו'. עיי"ש. **ועיין בספר שערי ימי הפסח** (דף צד) שכתב שלא לאכול אוכל שנפל על הרצפה – אין זה רק חומרה בעלמא, ובפרט אם זה דבר שניתן לשטפו כגון פרי או ירק – די לשוטפו היטב. ואף אוכל שלא ניתן לשטוף, אם הרצפה הייתה נקיה מחמץ, וכן הוא מן הסתם כגון ששטפו אותה היטב אחר גמור אכילת החמץ בערב פסח, מעיקר הדין מותר לאכלו. ולכן אין המחמיר בזה אין צריך לזרוק את האוכל, ויכול להשהותו עד אחרי פסח ולאכלו. עיי"ש.

וכן אם נפל כלי על הריצפה – מדיחין אותו מחשש שמא יש חמץ על הריצפה, אבל על פי דין אין צריך לחוש לזה.

ועיין בספר חוט שני (פסח דף צט) שכתב שאף שאין להניח קדירות על הרצפה בפסח, מ"מ אם הניח סיר רותח על הרצפה יש להתירו, דאף אם בודק את הבית כדין בדיקה דהיינו הפירורין הנראין, מ"מ אחר שטיפת רצפות שלנו אין נשאר פירורים, ועל כן א"ח"כ אין צריך לחוש שמא יש חמץ ברצפה, אא"כ רואים איזה ריעותא. עיי"ש. **ועיין עוד** בהגדה לפסח (להגר"ש זצ"ל דף י"ד ארית). עיי"ש.

וע"פ בדרישה נראה להוסיף עוד, שאף אם נפל מאכל רותח על הריצפה יש להתיר את המאכל, דאי נקטינן דחקת הקרקע נקי, אמאי נבוא לחלק בין צונן לרותח. אמנם הנראה שהחמיר תע"ב. אמנם במטבחים ציבוריים שמכשיים אותם לפסח ואין הקפדה לנקות אף את הקרקע שלא ישרא אף פירור חמץ – יתכן שהדין בזה אחרת, והכל לפי הענין.

גירוד הקירות מחמץ

עיין בשו"ע (סימן תמב סעיף ו) שכתב שנהגו לגרר הכתלים והכסאות שנגע בהם חמץ, ויש להם על מה שסימכו, ואם יש חמץ בסדק שאינו יכול לחטט אחריו טיח עליו מעט טיט. עיי"ש. **ובמשנ"ב** (שם ס"ק כח) כתב ויש להם ע"מ שסימכו – ר"ל דאין ללעוג על המנהג לומר שהוא מנהג שטות וחומרה יתירה, אלא יש לזה סמך מן הירושלמי, דאיתא שם 'הטח ביתו בצק חייב לבער'. עיי"ש.

ובספר חוט שני (שבת חלק ג – קובץ ענינים לפסח) ביאר חומרה זו, שחמץ זה הוא האוס, ורק שלא נפסל לגמרי מאכילת כלב, אלא שאין שם אלא מעט מאוד – שמעיקר הדיוס אין חייב בביעור, מ"מ יש מבני ישראל קדושים שנהגו להחמיר בזה ולגרר הכתלים. ועוד כתב שבשו"ע כתב נהגו לגרר הכתלים וכו', ומלשון השו"ע שכתב 'נהגו' משמע שמוחייבים בזה בתורת מנהג ישראל, ולפ"ז אף מי שלא קיבל מנהג זה מבית אביו, מ"מ שייך לגביו מנהג זה. ואילו המשנ"ב (נה"ל) כתב דאין ללעוג על מנהג זה שיש לו סמך מן הירושלמי וכו', ולכאורה לא משמע מדבריו שחייב כל אלהן לנהוג כן בתורת מנהג, אלא רק שיש לתרץ את הנוהגים כן. והניח בצ"ע. עיי"ש. אמנם עיין בספר **שערי ימי הפסח** (דף צב) שכתב שיש לתרץ שרי מנהגים משתנים ממקום למקום ומדור לדור, וי"ל שבזמן השו"ע ובמקומו זה היה מנהג קבוע וידוע, לכן כל אחד צריך לנהוג כן, אבל בזמן ובמקום המשנ"ב השתנו הדברים ולא כל אחד נהג כן, ולכן מי שלא קיבל מנהג זה מאבותיו אינו מחוייב לנהוג כן. וכמדומני שכן הוא המנהג היום שיש משפחות שלא נוהגות להקפיד בזה, ויש משפחות מהדרות בזה ומנקים את כל הקירות וכל רהיטי הבית בכל המרחק, ומ"מ אין צריך להקפיד על זה אלא במקום שאוכלים וישתין שנדבק חמץ לקיר או לכסא, אבל בחדר שלא אוכלים בו בקביעות כמו חדר שינה וכדומה א"צ לדקדק בזה. עיי"ש.